

P. 73306

Y
KLIENCI
TRANSFORMACJI

POLACY

'95

Wydawnictwo IFiS PAN

INSTYTUT
FILOZOFII
I SOCJOLOGII
POLSKIEJ
AKADEMII
NAUK

POLACY '95

AKTORZY I KLIENCI TRANSFORMACJI

Praca zbiorowa pod redakcją Władysława ADAMSKIEGO

Wydawnictwo IFiS PAN
Warszawa 1998

Praca wykonana w IFiS PAN
w programie badań porównawczych
„Actors and Strategies
of System Change and Modernization”
sfinansowanych ze środków Unii Europejskiej
(kontrakt nr 144)

Copyright © by Authors, 1998

ISBN 83-87632-04-X

Spis treści

Wstęp *Władysław Adamski* 7

Część I: Struktura społeczna: podłoże i zwierciadło zmian

Rozdział 1. Dziedzictwo strukturalne socjalizmu
a zmiany ustrojowe w Polsce *Władysław Adamski* 19

1. Interesy grupowe jako źródło kryzysu socjalizmu 19
2. Pokoleniowe przesłanki konfliktorodnych interesów grupowych 27
3. Polityczny konflikt interesów: ciągłość i zmiana w kontestacyjnej i partycypacyjnej fazie transformacji ustrojowej 35

Rozdział 2. Stara i nowa struktura społeczna
– aktorzy zmian *Wojciech Zaborowski* 49

1. Zmiany struktury społeczno-zawodowej 50
2. Zmiany pozycji jednostek 64
3. Konsekwencje zmian strukturalnych w sferze dystrybucji dóbr 67
4. Konsekwencje zmian strukturalnych w sferze dystrybucji wiedzy społecznej 84
5. Stara i nowa struktura: próba interpretacji w kategoriach konfliktu interesów ekonomicznych 92

Aneks 94

Część II: Postawy i interesy: ciągłość i zmiana

Rozdział 3. Poczucie deprywacji potrzeb materialnych
a cele życiowe jednostek *Ireneusz Bialecki*
i Wojciech Zaborowski 99

1. Wprowadzenie 99
2. Pomiar poczucia deprywacji potrzeb materialnych 103

3. Położenie społeczne jednostek a poczucie deprywacji potrzeb materialnych i niezaspokojonych aspiracji ekonomicznych 106
4. Poczucie deprywacji potrzeb i aspiracje ekonomiczne w ujęciu porównawczym 111
5. Deprywacje i aspiracje a cele życiowe jednostek 113
6. Zakończenie 118

Rozdział 4. Postawy egalitarne i interesy
w procesie zmian ustrojowych
Lena Kolarska-Bobińska 121

1. Zmiana ustroju a dynamika postaw egalitarnych 124
2. U źródeł polskiego egalitaryzmu lat dziewięćdziesiątych 130
3. Interesy grupowe 138
4. Konkluzje 143

Rozdział 5. Zmiany pozycji społecznej
w aspekcie subiektywnym – perspektywa porównawcza
Wojciech Zaborowski 144

1. Postrzeganie zmian pozycji społecznej w Polsce 145
2. Kryteria oceny zmian pozycji społecznej 157
3. Ocena zmian pozycji społecznej w ujęciu porównawczym 163
4. Postrzeganie grup niesłusznie uprzywilejowanych 167
Aneks 182

Część III: Aktorzy i klienci zmian instytucjonalnych

Rozdział 6. Aktorzy społeczni i instytucje: strategie adaptacji *Andrzej Rychard* 184

1. Wprowadzenie: od dynamiki do stagnacji instytucjonalnej? 187
2. Atrakcyjność segmentów instytucjonalnych 193
3. Strategie wobec trudności ekonomicznych: społeczeństwo pogodzone z transformacją? 203
4. Miejsce pracy: sfera wartości kulturowych czy merytokratycznych? 210
5. Kilka konkluzji 214

Rozdział 7. Postawy i zachowania polityczne – tendencje zmian w latach 1988–1995

Katarzyna Pelczyńska-Nałęcz 219

1. Preferencje ustrojowe: od państwowego socjalizmu do liberalnej demokracji 220
2. Postawy wobec instytucji publicznych 233
3. Podmiotowość polityczna: od kontestacji do partycypacji 244
4. Zakończenie 268
  - Aneks 1 271
  - Aneks 2 274

Rozdział 8. Dynamika interesów i preferencji ustrojowych a zmiany własnościowe w gospodarce

Władysław Adamski 276

1. Interesy w warunkach „przejęcia” od socjalizmu do gospodarki rynkowej – problem i założenie badawcze 276
2. Ciągłość i zmiana społecznych preferencji wobec prywatyzacji w latach 1988–1995 281
3. Ewolucja interesów zdobywczych i zagrożonych w wymiarze aprobaty i sprzeciwu wobec prywatyzacji 287
4. Atrakcyjność wzorów prywatnej i państwowej własności w gospodarce – zróżnicowanie i zmiany w preferencjach w latach 1990–1995 294
5. Konkluzje 301

Rozdział 9. Rolnicy polscy – aktorzy czy klienci transformacji? *Krzysztof Szafraniec* 304

1. Założenia i problemy badawcze 304
2. Tło strukturalne – podstawowe tendencje 307
3. Rolnicy i pozostała ludność wiejska – elementy sytuacji życiowej 311
4. Chłopski pomysł na przetrwanie i opinie o polityce rolnej państwa 318
5. Postawy i preferencje polityczne 323
6. Samopoczucie rolników w obliczu zmiany ustrojowej 326
7. Rolnicy: aktorzy czy klienci? 328

Część IV: W obliczu zjednoczonej Europy: Polacy na tle Czechów i Słowaków

Rozdział 10. Interes narodowy i resentymenty etniczne w procesie zmiany systemowej i integracji europejskiej *Władysław Adamski* 337

1. Interes narodowy i resentymenty etniczne – pojęcia i problematyka badań 337
2. Postrzeganie zagrożeń dla niepodległości Polski – dynamika zjawiska w latach 1980–1988 oraz 1990–1995 341
3. Pomiędzy poczuciem wyrządzonej Polsce krzywdy a spodziewanym zadośćuczynieniem – dynamika postaw wobec Wschodu i Zachodu 346
4. Postawy wobec kapitału zagranicznego jako przejaw zagrożonych interesów grupowych i resentymentów etnicznych 350
5. Interes narodowy a poparcie dla integracji europejskiej: Polska na tle Czech i Słowacji 357
6. Konkluzje 365

Zakończenie, czyli głównie o dynamice kontestacji i partycypacji w procesach zmiany ustrojowej *Władysław Adamski i Andrzej Rychard* 369

Opis próby respondentów (oprac. Wojciech Zaborowski) 383 **Polska na tle Czech i Słowacji: podstawowe wskaźniki statystyczne (oprac. Katarzyna Pelczyńska-Nałęcz) 389**

Bibliografia 393